

SZELESTEI N. LÁSZLÓ

Faludi Ferenc autográf verseskönyve Nagyszombatban

Faludi Ferenc verseinek kritikai kiadását 1900-ban tette közzé Négyesy László.¹ Irodalomtörténészeink azóta gyakran foglalkoztak e versekkel, azok az utóbbi másfél évtizedben kétszer is megjelentek,² szövegkritikai problémák azonban Négyesy kiadása óta csak elvétve, érintőlegesen kerültek elő. Azt megelőzően Révai Miklós, Faludi verseinek első kiadója (1786, 1787) több saját kezű kéziratot használt, Batsányi Jánost és Toldy Ferencet is foglalkoztatta a Faludi-kéziratok sorsa. A századfordulón Négyesy két autográf verseskötetet vehetett kézbe: a kiadásának alapszövegét adó szombathelyi³ és az Országos Széchényi Könyvtárban őrzöttet.⁴ Gálos Rezső 1937-ben egy újabb verset (a Tavaszi üdö címűt) sorolt Faludi neve alá,⁵ erről a Faludi saját kezű verskézirataiból hiányzó költeményről azonban kiderült, hogy Faludi rendtársa, Bíró István jezsuita szerzetes írta.⁶ Nemrég egy 1800 körüli énekeskönyvben előforduló hét Faludi-vers másolatát vizsgáltuk meg, s arra a megállapításra jutottunk, hogy érdemes volna feltérképezni énekeskönyveink Faludi-verseit.⁷ A kutatás során egy újabb autográf verseskötet került kezünkbe, amelyet az alábbiakban ismertetünk.⁸

¹ *Faludi Ferenc versei*. Összeszedte és jegyzetekkel kísérte NÉGYESY László. Bp., Franklin Társulat, 1900. (A továbbiakban: Né)

² FALUDI Ferenc: *Fortuna szekerén okossan ül*. Vál., bev. VARGHA Balázs. Bp., 1983. – *Amadé László és Faludi Ferenc versei*. Utószó: MEZEI Márta. Bp., 1996. /A magyar költészet kincsestára/

³ Négyesi datálása szerint 1777–1779 között másolta Faludi. A szombathelyi Egyházmegyei Könyvtárban őrzött, egykor Szily János püspök tulajdonában volt kéziratról 1992-ben az Egyházmegyei Könyvtár hasonló kiadást jelentetett meg. A hasonmást kísérő füzet adatai: *Forgandó szerentse. Faludi Ferenc (1704–1779) kéziratosa versesfüzete*. Bev. DOBRI Mária és KOVÁCS Mihály. Szombathely, 1992. (A továbbiakban: Sz)

⁴ Kézirattár, Oct. Hung. 357. (A továbbiakban: M – azaz az Országos Széchényi Könyvtár korábbi elnevezésére – Magyar Nemzeti Múzeum – utaló, és Négyesy által is használt betű.) A kéziratot Négyesi datálása szerint 1773–1774-ben másolta Faludi.

⁵ GÁLOS Rezső: *Faludi Ferenc egy kiadatlan költeménye*. = ItK 1937. 297–299. alapján a 2. sz. jegyzetben említett kiadásokban 88–90. ill. 182–183.

⁶ SZELESTEI N. László: *Egy Faludi Ferencnek tulajdonított vers szerzője: Bíró István*. = ItK 1998. 534–535.

⁷ Uő: *Faludi Ferenc versei egy 1800 körüli énekeskönyvben*. = ItK 1995. 204–213.

⁸ Nagyszombat, Szent Adalbert Társaság Levéltára, Fasc. 134. č. 4. (A továbbiakban: Na)

Mindenekelőtt lássuk, hogy Faludi Ferenc saját kezű kézírataiban melyik versek és milyen sorrendben fordulnak elő. Kéziratonként (nagyszombati, OSzK-ban őrzött [1773–1774], szombathelyi [1777–1779])⁹ növekvő sorszámmal jeöltük az egyes verseket akkor is, ha azok nem tartalmaznak számozást, vagy a számozásuk eltér a versek sorrendjétől. Az első oszlopban feltüntetjük, hogy a szóban forgó vers (és a rá vonatkozó jegyzetek) Négyesy kritikai kiadásában hol kezdődnek. A versek címét Négyesy főszövegéből vettük át.¹⁰

Faludi versei és saját kezű verskéziratai

<i>I. Világi dalok</i>	Né	Na	M	Sz
1. Kiszű ének	17, 123	6	1	–
2. Felelő ének	18, 125	7	2	1
3. Tavasz	20, 129	4	8	2
4. Nádasdi	22, 130	10	7	3
5. Clorinda	23, 132	3	13	4
6. Addio!	26, 133	–	–	5
7. Szerencse	26, 133	18	6	6
8. Tündérkert	28, 134	–	14	7
9. Utra való	32, 136	14	15	8
10. Tarka madár	33, 137	2	11	9
11. A hajnal	34, 137	–	–	–
12. Nem mind vigaság a vigaság	38, 138	–	–	–
13. Erdő	39, 138	8	4	10
14. Cupido	43, 145	15	5	11
15. Szakácsének	44, 145	–	–	12
16. Páras ének	46, 145	11	3	13
17. Remete	47, 146	22	27	14
18. Phyllis	48, 147	19	9	16
19. Nincsen neve	51, 148	12	16	17
20. Forgandó szerencse	52, 149	24	10	18
21. A pipárul	54, 150	–	–	31
<i>II. Vallásos énekek</i>				
22. Szent István királyhoz	55, 150	25	19	–
23. Szent Imre hercegrül	56, 151	26	20	–
24. Az Úr Jézushoz	58, 151	1	21	32
25. A feszülethez	59, 152	16	22	33
26. A Szűz Máriához	60, 153	17	23	34
27. Szent Emidhez	61, 153	–	24	35
<i>III. Alkalmi és vegyes költemények</i>				
28. Gr. Batthyány Lajosnak	62, 153	13	25	20
29. Azon méltóságnak nevenapjára	63, 154	20	26	21

⁹ Nem foglalkozunk a Négyesy által kikövetkeztetett (*i. m.*, 1. j., 121.), fel nem lelhető további három, 1775–1779 közöttre datált kézirat adataival.

¹⁰ Érdekességgént megemlíjtük a Mészáros Ignác versgyűjteményében előforduló eltérő címekeket: Satyrica (= Nincsen neve), Pastoritia (=Clorinda), Erdei mulatság (=Erdő), De deliciis Sylvae (=Tavasz), Aurora (=A hajnal), Virágok tánca (=Tündérkert), Nádasdy marscha (=Nádasdi).

30. Mária Therezia királyné asszonyunkhoz	65, 155	—	18	19
31. Gr. Nádasdi Ferencz horvátországi bán koporsós versei	67, 156	23	28	22
32. Niczky György házasságára	69, 157	—	—	23
33. A tarcasai savanyó vizről	70, 157	—	—	15
34. Szily János püspöknek	71, 158	—	—	24
35. Bucsuzó ének	72, 158	—	—	—

IV. Pásztori költemények

36. Fekete Györgynek (Ide felénk pásztor...)	74, 159	—	29	25
37. Pásztorversengés (Minap egy kis kanász ...)	77, 160	21 fragm	12	26
38. Megint pásztorversengés (Egy mohos kősziklán ...)	79, 163	27	31	27
39. Az aggódó pásztor (Tátra hegye alján ...)	82, 166	—	30	28
40. Ismét pásztori versengés (Thyrsi, furuglyázzunk ...)	86, 168	—	17	29
41. A kesergő pásztorok (Pásztor, kinek fonod ...)	90, 173	—	—	30

V. Függelék

42. Nem szeretem, nem gyűlölöm ...	174	5	—	—
43. Felfuvalkodottnak megfordult szeren- cséje	174	—	—	—
44. A megfordult szerencsén való epekedés	175	—	—	—
45. Az újdon új politzia	176	—	—	—
46. Affectus ad Jesum ¹¹		9		

A nagyszombati énekeskönyv szövegváltozatai

Az alábbiakban először felsoroljuk, hogy a Nagyszombatban őrzött autográf énekeskönyv versei mennyiben térnek el Négyesy kritikai kiadásának alapszövegétől. Az írásképbeli változatokra csak akkor utalunk, ha segítettek a különböző változatok közötti tájékozódásban. Az a névelő és az s kötőszó mellé aposztrófot írt Faludi (a' és 's), a harmadik személyű személyes névmást eő formában rögzítette. Az ö-re, ü-re néha nem tett ékezetet. (A nyilvánvalóan lefelejtett eseteket nem tüntetjük fel.) A címeket kivetítjük, a Négyesynél közölt címet szögletes zárójelben mindig megadjuk.

[Címirat:]

Magyar Enekek.
Mindenikének meg vagy on az eő Nótája¹²

I. Affectus S. Xaverij¹³

[Cím Négyesynél: Az Ur Jézushoz] – 4 üdvezüllyon – 5 kerüllýon

p. 1.

¹¹ Szövegének közlését l. alább, a kötet leírásának megfelelő helyén.

¹² A másik két autográfnek nincsen címirata.

¹³ A továbbiakban lap alatt megadjuk a kötet számozását. Itt: N°. 1°. A vers szakozás nélküli, minden harmadik sor beljebb kezdve. (Mint az M-ben.) (Az Sz három soronként szakozott.)

2. *Turdus*¹⁴ pp. 2–3.
[Cím Négyesynél: Tarka madár] – 2 Egy virágos ... rőptében – 19 röpülnék¹⁵ – 21 nem bántották – 29 röpülnék

3. *Pastoritium*¹⁶ pp. 4–7.
[Cím Négyesynél: Clorinda] – a cím alatt: Chlorinda, Dorindo – 20 el hadsz – 49 Dianna – 52 lött – 57 vñ – 62 el-hattam

4. *Ver in Albano*¹⁷ pp. 8–10.
[Cím Négyesynél: Tavasz] – 1 járkálni – 2 sétálni – 4 Gyenge – 15 tömöllen – 25 Dianna – 31 nyögésit – 33 Gilitzéknek – 34 Társok – 42 furuglyáját – 43–48 [a nagyszombati kéziratból hiányzik]

5. *Arietta Concerto Alto con Alto*¹⁸ p. 10.
[A vers Faludi Caesar Aegyptus földjén című iskoladráma-fordításának második, Koltay-Kastner Jenő szerint¹⁹ a harmadik felvonását zárja le. Sem az M, sem az Sz nem tartalmazza.²⁰ Négyesy kiadásában Függelékben, római I. szám alatt közölte.] Az első sor előtt 1. az ötödik előtt 2. sorszám áll. Négyesy utolsó két sorát kéziratunk egy sorban tartalmazza. – A végére Faludi az alábbi megjegyzést írta: Producta Tyrnaviae et alibi.²¹

6. *Provoc[ans] Oda*²² pp. 11–12.
[Cím Négyesynél: Ora provocans. Kiszto ének] – 7 építménye – 9 villamlása – 13 pitziny – 16–20 [Faludi a nagyszombati kéziratban, miként az M-ben, ezt a strófát a Felelő énekben helyezte el. L. alább. Az Sz-ből hiányzik ez a vers, ezt a strófát ott a Felelő ének nem tartalmazza.] – 21 var

7. *Oda respondens*²³ pp. 13–15.
[Cím Négyesynél: Oda respondens. Felelő ének] – 4 mért [hogy helyett] – 15. sor után a fenti versből hiányzó strófa áll, az utolsó sor természetesen: de nem tetszik tudom mért. – 18 Evett – 26 nyájossága

¹⁴ N°. 2do. A vers ötsoros strófákba van írva, a 3–4. sorok beljebb, az ötödikek még beljebb kezdődnek.

¹⁵ Az M-ben ‚röpülnék’, az Sz-ben pedig ‚repülnék’ áll mindenütt.

¹⁶ N°. 3^{io}. A vers megfelelő helyein a megszólaló személyt jelzik külön sorban középre írva: Poeta, Chlorinda, Dorindo. A vers szakozás nélküli, négysoronként véve a 2–3. sorok beljebb, a negyedikek még beljebb kezdődnek.

¹⁷ N°. 4°. A vers szakozás nélküli, de váltakozva 2 sor a lapszélen, kettő beljebb, további kettő még beljebb kezdődik, s ez a beosztás strófaszerűen ismétlődik hatsoroként.

¹⁸ Sorszámozás nélkül. Valószínűleg utólag bemásolt vers.

¹⁹ NÉGYESY 175. – [KOLTAY-]KASTNER Jenő: *Faludi Ferenc olasz versformái*. = ItK 1924. 21.

²⁰ Ezt és a többi ariettát az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött Quart. Hung. 1073. jelzetű drámakézirat tartalmazza. Négyesy a kéziratról nem tett említést. KOLTAY-KASTNER: i. m. 20–21.

²¹ STAUD Géza: *Magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai I–IV*. (Bp., 1984–1994) szerint a darabot Nagyszombatban 1749-ben (I. 191), Kőszegen 1751-ben (III, 30), Győrben 1757-ben (II, 38) játszották.

²² N°. 5to. A vers ötsoros strófákba van írva, a 3–4. sorok beljebb, az ötödikek még beljebb kezdődnek.

²³ N°. 6to. Versformája azonos az előzőével.

8. *Sylvarum otia*²⁴ pp. 16–22.

[Cím Négyesynél: Erdő] – 4 Diánnának – 6 ujjulok – 9 gyöngén – 11 élesztí – 15 Tsendes – 19 illy – 21 puha – 23 nyoszoláját – 26 völgyet – 28 Szárnyos – 30 ágokat – 31 nyöstén – 32 álmokat – 34 Rút torhaját – 37 a' Musáknak – 41 nyáját – 45 Együtt – 46 károkat – 48 tántzokat – 50 Meg indítván –

52. sor után:²⁵

Másra bizz' a' nap járásit

Másra bizza lovait.

Itt keresi mulatásit,

Itt forgattya nyilait.

– 53 vñ ... személyében – 55 fegyvert tart – 56 Puskázza –

60. sor után:

Meg elégli a' mulatást,

Maga Phaebus jelt adat.

Ki ki keres árnyék szállást,

A' leveles fak alatt.

– 62 erdei [a két utolsó magánhangzó közt felül prozódiai összevonást feltüntető jellel]

– 69 frís – 71 sok gyöngge[!] – 72 költetik – 74 forgatyák inokat – 76 tanzokat – 79

bennek [bennük átjavítva] föl találak – 81 A' Napaeák – 87 És – 93 város – 96 vámot

9. *Affectus ad Jesum*²⁶

p. 23.

Szerelmes Jesusom,

Irgalmad nagy.

Te minden Bűnőshöz,

Kegyelmes vagy.

Már bánom vétkeket,

Jobbitom életemet. rep.

Tsak el ne hagy.

Szerelmes Jesusom,

Irgalmad nagy. rep.

10. *Prosopopaea C. Nádasdi ad Milites*²⁷

pp. 24–26.

[Cím Négyesynél: Nádasdi] – 6 ölyveit – 8, 16, 24, 32, 40 [Ezen ismétlődő sorok a strófák végéről hiányoznak] – 10 Váktuk – 14 Pokolra üztük – 21 Rabb-szira – 23 ditsérjetek – 26 Hasétson – 33 Bajnakim – 35 fiaim – 37 Uyétsünk[!]

11. *Arietta duetto*²⁸

p. 26.

[Cím Négyesynél: Duetto. Páras ének] – 1 barátot – 2 társot – 4 tüle

²⁴ N°. 7°. [Tévedésből új lap kezdetekor, a 18. lap tetején, nem új vers előtt: N. 8] Nyolcsoros strófákba van írva, minden második sor beljebb kezdve. A strófák sorszámmal vannak ellátva.

²⁵ Az itteni és a 60. sor utáni négy-négy sort a M is tartalmazza.

²⁶ N°. 9°. [8-as felülírva]. Tévesztés a lap tetején a cím előtt: Phillide amabile. Ez a vers sem a kéziratokban, sem a kiadványokban nem szerepel.

²⁷ N°. 10mo. [9-es felülírva] Hétsoros, számozott strófákba van írva a vers, a strófák 2., 4. és 7. sorai beljebb kezdődnek. Az utolsó sorok nem ismétlődnek.

²⁸ Sorszámozás nélküli, utólag bemásolt vers. Faludi Caesar Aegyptus földjén című iskoladráma-fordításában az első felvonás végén szerepel discanto alto jelzéssel. KOLTAY-KASTNER Jenő szerint (19. j., 20–21) nem az első felvonás, hanem a II. végzés első jelenetének végére illik a vers; az ariettákat az autográf szövegbe bejegyző kéz „nem találta el Faludi szándékát”. A Na-ban

12 *Paradigma Satyrae Ungaricae*²⁹

pp. 27–29.

[Cím Négyesynél: Nincsen neve – Az M-ben a cím alatt: Pro paradigmata Satyrae] – 1 ag-lant – 2 Rút – 3 rántos – 5 otsmány – 6 istrását – 9 rothat májja – 22 fris – 25 Ahoz – 28 ki pörsölt – 31 Természetét – 32 mellyét ki feszétti – 33 ékesétti – 34 ki terétti – 35 nyerét – 36 Parrás – 39 Nyösztön

13. *M. G. Batthyáni Lajosnak, mikor Palatinussa lett*³⁰

pp. 30–31.

[Cím Négyesynél: Méltóságos gróf Batthányi Lajosnak mikor palatinussá lett, 1751. esztendőben] – 1 Bajnaka – 4 ditsőségét ... külsü – 6 utánna – 10 tszimerében – 12 Nyájjához – 13 metzett – 21 költözzünk – 23 Békéll<ked>jünk – 24 tárházos – 25 Mondgyunk: a' Tsillagok Irják nevét Égben – 26 Tartsa a' Nagy Isten friss jó egességben

14. *Propempticon*³¹

p. 32.

[Cím Négyesynél: Utra való] – 6 Tiz órákor – 7 Hogy próbállyon szerentsét – 8 Es láthassa Velentzét. – 11 gyeplő szí – 15 esső – A vers végén az alsó margón jobbról: Irtam neheztelésben

15. *Dialogus de Cupidine*³²

p. 33.

A cím fölött jobbról: ex Germanico Versio. – [Cím Négyesynél: Cupido] – 7 Szárnyos – 8 káros – 9 illy' ... vólt

16. *De Crucifixo*³³

p. 34.

[Cím Négyesynél: A feszülethez] – 1 Iffjak – 2 Méllyen – 4 Jesussához – 8 Jesus – 14 hóld setétednek – 16 bünös – 18 Vétkeidet

17. *De Beata Virgine*³⁴

p. 35.

[Cím Négyesynél: A Szűz Máriához] – 5 Ég 's föld – 6 Királynéának – 13 Kiss nyájjadat – 14 távoztasd

18. *Fortuna*³⁵

pp. 36–37.

A cím fölött jobbról: *Lusinghiero mi ingannasti*. – [Cím Négyesynél: Szerencse] – 5 tsuff-játékát – 11 Holnap – 14 Read [a két magánhangzó közt felül prozódiai összevonást feltüntető jellel] – 17 Most – 18 Apolgat – 36 Nyughatatlan, – 39 meg ismérd – 40 szolgál ... ditsird

a vers strófaszámok nélküli. A 3. és 6. sor beljebb kezdődik. A 7. és 9. sor szintén beljebb áll, a 8. és 10. pedig egymással megegyezően még ennél is beljebb.

²⁹ N°. 11°. [10-es felülírva] Ötsoros strófákba írva, a 3–4. sorok beljebb kezdődnek, az 5. sorok még ennél is beljebb.

³⁰ N°. 12. [N°. 11°. áthúzva] A vers szakozás nélkül van írva, felváltva 2 sor lapszélén, 2 beljebb.

³¹ N°. 13. [12-es felülírva] A vers szakozás nélkül van írva, felváltva 2 sor lapszélén, 2 beljebb.

³² N°. 14. [13-as felülírva] A cím alatt Rusticus. Poëta. A megfelelő helyeken sor elején: Rust. illetve: Poëta. A vers szakozás nélkül van írva, felváltva 2 sor lapszélén, 2 beljebb.

³³ N°. 15. [14-es felülírva] A vers szakozás nélkül van írva, felváltva 2 sor lapszélén, 2 beljebb.

³⁴ N°. 16. [15-ös felülírva] Versformája azonos az előzőével.

³⁵ N°. 17°. [16-os áthúzva] Hatsoros strófákba írva, az 2. és 4. sorok beljebb kezdődnek, az 5–6. sorok egymással megegyezve még ezeknél is beljebb. Az utolsó 2–2 sor a M és Sz kéziratban ismétlődik, a Na-ban nem.

19. *Fillis*³⁶ pp. 38–41.

[Cím Négyesynél: Phyllis – A Na-ban végig Fillis alakban szerepel a név] – 11 Sij rij dolgát – vân – 17 Tolvaj – 19 lator – 24 busul' – 25 vân – 26 vân – 32 helyet – 37 válogató – 46 néki a [a két szó közt felül prozódiai összevonást feltüntető jellel] – 51 E' – 53 Válogasd-ki – 54 vân – 55 látom – 57 vân – 58 Titkos hamis – 62 Ez te

20. *Méltóságos Groff Batthyani Lajos Palatinus Urnak neve Napján az ország Gyűlésekor. 1764ben*³⁷ pp. 42–44.

[Cím Négyesynél: Azon méltóságnak neve napjára az ország gyűlésekor. 17. esztendőben] – 8 bator – 11 tob' jó. Ebbul – 12 Tisztel, betsül – 15 Sok Uri – 18 minden kívánt – 23 gróffi – 25 buzgó ohajtása – 26 járása – 28 Ugy tetszik jelt adott az Ég, hogy

21. *Fragmentum Ecclogae*³⁸ p. 44.

[Cím Négyesynél: Ecloga 2-da. Pásztori versek. Pásztorversengés] – 3 fel teve – 4 táskáját – 7 Legelő helyére botsátván – 8 énekkel – 13 széles – 15 Redékes sarkantus – 16 fellül – 17 Kanász [mi az? helyett] ... találd – 18 Ellő ... táld – [A 20. sor végén a szöveg három etc. jellel végződik.]

22. *Remete*³⁹ pp. 45–46.

A cím alatt: Ex Germanico – [Cím Négyesynél is: Remete] – 5 friss – 6 be érem – 10 töltöző – 11 nálom – 12 Egy falat ro's kenyér – 13 gondba merülök, bus – 15 szememet – 16 fel pirul – 17 test 's vér – 22 rossz – 25 [A reméllem öltözik szórendet Faludi számozással megfordította] – 26 testem ... mégyen – 27 indulat

23. *Epitaphii Ungarici Paradigma per Cantilenam*⁴⁰ pp. 47–49.

A cím fölött jobbról: Ich bin getroffen etc. – [Cím Négyesynél: Méltóságos Vitéz Gróf Nádasdi Ferencz horvátországi bánnak irtam ezen koporsós verseket még éltében és megküldöttem 1777-dikben] – 7 Bajvivő – 8 Ki szántom – 15 [A Bátran néztem áthúzása nélkül áll alatta:] meg állattam – 22 Gázoltam – 23 Bé sántzoltt – 35 All-meg – 38 Bötsüld-meg

24. *Szerentse*⁴¹ pp. 50–51.

A cím fölött jobbról: Fortuna Lubrica – [Cím Négyesynél: Forgandó szerencse] – [Négyes ismétlései (5. sor első fele és 7 sor) elhagyva, az ismétlésre semmiféle jel nem utal.] – 3 Ha miben kedvezet – 4 És szépen vezetet – 9 Forog és változik: – 10 le nyomorét – 11 boldogét – 16 vonytt aranyt, hólnap

³⁶ N°. 18. [17-es átírva] 8 soros, számozott strófákba írva. Minden második sor beljebb kezdődik.

³⁷ N°. 19. [a 18-as felülírva.] 4 soros, számozott strófákba írva. A 3–4. sorok egymással egyezően beljebb kezdődnek.

³⁸ N°. 20. [19-es áthúzva] A cím mellett: Tityrus. Coridon; a megfelelő sorok előtt: Poëta, Cor. Tyt. szavak állnak. 4 soros, számozott strófákba írva. A 3–4. sorok egymással egyezően beljebb kezdődnek.

³⁹ N°. 21. [19-es(!) felülírva] 4 soros, számozott strófákba írva. A 3–4. sorok egymással megegyezve beljebb kezdődnek.

⁴⁰ N°. 22°. [20-as felülírva] 10 soros, számozott strófákba írva. A 3–4. és 8–9. sorok egymással egyezően beljebb kezdődnek, az 5. és 10. sorok szintén egyezően, még ennél is beljebb. A 2. sor elején és a 4. végén ismétlőjelek (/ : ... :/) állnak.

⁴¹ N°. 23°. [21-es felülírva] 6 soros, számozott strófákba írva. A 2–3. sorok egymással egyezően beljebb kezdődnek, a 4. sorok még ennél is beljebb.

25. *Sz. Istvan Királyról Posonyi Enek*⁴² pp. 52–54.

A vers után Faludi feljegyzése: NB. Anno 1771. Mense ... Allata est Manus S. Stephani Ragusa Mense Julio die ... exposita est in Schonbrun publico cultui per dies octo – dein die ablata Vienna ad Montem Pannoniae ibi tridua culta – die ... inde translata Budam ad Ecclesiam Parochialem sub cura Soc. Jesu, in Praesidio conquivit una die – hinc in Palatium Regni Budense allata ubi quietura: – [Cím Négyesy-nél: Szent István királyhoz] – 11 Országodba – 27 Biztat az Eg: – 28 Attya után

26. *Szent Imre Hertzeghez Posonyi Enek*⁴³ pp. 55–56.

[Cím Négyesy-nél: Szent Imre hercegről] – A Na-ban a strófák sorrendje Né számozása szerint: 1, 2, 4, 6, 5. és 7. keverve, 3, 8. – 5 színes képe [népe felülírva] – 6 El érkezet – 7 Ifjak szüzek buzgó népe – 21 Hertzegtek jön: ujollyatok – 25 szent nevében

A Na-ban a 3. strófa (= Né 5. és 7. strófa):

Hertzegtek jön; nagj torokkal
Sugár ágyuk szöllyátok
Lobogókkal taratzkokkal
Öröm uy-hirt adgyatok.

Szent Hertzeg jon; szent testének,
Tornyok harangozzatok.
Az eő nagy meg-szerzőjének
Örök hálát adgyatok.

27. *Eccloga*⁴⁴ pp. 57–58.

(= A kötetbe helyezett összehajtogatott levélen.)

[Cím Négyesy-nél: Ecloga 3-tia. Pásztori versek. Megin pásztorversengés] – 3 tsudállyak [nézgelik helyett] – 4 Hogy közellyeb jöne barátságért, – 7 Még szollittya ... kéméld – 8 gyenge – 9 Ott a' Pusza várnál mulatván [A margón (jelölés nélkül) variáns:] legelvén – 10 Nem gondoltam volna szép Cupát – 11 Bettának szantom, ... tied lészen – 12 Kezd-el ... és mond el egészen – 14 Agyomat – 15 bujk – 16 Után-nok ... Nyμφák – 18 bársonnyán – 21 nyájom – 23 késérnek [Oldalt (jelölés nélkül) variáns:] repdeznek – 26 Cupát – 27 rosz – 28 A gyönyörű Tavaszt rajta – 30 a' Kert – 31 Harap [játszik helyett] ... a' Pásztor – 31 Közötte forogván ... vígan íli – [33–34. sorok hiányoznak] – 35 más ... rajta. Köszönöm jó – 36 énekedet – 37 számot [számát felülírva] – 38 Cupát ... vámot – 39 fiát – [43–44. sorok hiányoznak] – 45 Nyμφák – 50 kényes Musák – 51 Mopsus udvarokba még eddig –

52. sor után:

Menalcas

Ne veszekedjete, jó a szép egyesség
A Pásztorok között a' tsendes békesség.

53 sok – 55 tsak ez a' summája – 58 'S ha ... fülebbe

⁴² 24. [22-es felülírva] 4 soros strófákba írva, a számozás azonban 8 soronkénti. Minden második sor beljebb kezdődik.

⁴³ Sorszámozás nélküli. Formája az előzővel mindenben egyezik.

⁴⁴ Strófák nélkül írva, a megfelelő helyeken üres sor közepén Menalcas, Thyrsis és Mopsus szavakkal. A vers elejétől és az üres sorokban álló nevek után mindig előlről kezdődve: váltakozva 2 sor lapszélen, 2 sor beljebb kezdődik.

A nagyszombati „Magyar énekek” című kézirat Faludi eddig ismert legkorábbi autográf verseskönyve. Annak lezártát (a versek beírásának abbahagyását) a kötet írásképe, a kötet végén álló versek alapján 1771 körülre tehetjük. Sorrendben utolsónak áll a két 1771-ben keletkezett „pozsonyi ének” (Szent István királyról és Szent Imre herceghez). A szintén 1771-re datálható, Mária Terézia királyné asszonyunkhoz címzett verset már nem tartalmazza a kötet. A Szent Imre herceghez című verset a számozás javítása után másolta ide a szerző, az számozás nélkül maradt. Nem látta el sorszámmal a két (nem új lapon kezdett, nyilván utólag bemásolt) ariettát.⁴⁵ Tévedésből sorszámmal írt az Erdő című vers új lapon kezdődő 5. strófája elé. Az alkalmi költemények közül természetesen hiányoznak a kötetből a későbbben írottak (Né 32–34, 36). Ezek közül a legrégebbi az 1773-ban keletkezett I. ekloga.⁴⁶

Az énekeskönyv korai eredetét támasztják alá a szakirodalom eddigi megállapításaival való összevetések is. A versek szövege az M-hez áll közel, a variánsok, a szövegtöbbletek és -elhagyások néhány kivételtől eltekintve azzal egyeznek. Erről fentebb közölt összehasonlításunk alapján minden vers esetén meggyőződhetünk. Az M és Sz másolatok rendezettebb voltára utal a díszes külső is: mindkét kötet lapjai nyomtatott keretdísszel ellátottak.

A nagyszombati énekeskönyvben nem tudtuk kimutatni a szerzőnek a szombathelyi kéziraatra jellemző tematikus rendezését. Pedig nyilvánvalóan másolatról van szó. Csak az utolsó énekek keletkezésére következtethettünk azok elhelyezkedéséből. Viszont olyan, a későbbi másolatokban Faludi által elhagyott, vagy megmásított adatok fordulnak elő egyes verseknél, amelyek árulkodnak azok keletkezéséről, Faludi mintáiról. A cím alatt feltűntette Faludi, hogy minden versének „meg vagyon az ő nótája”. Feltűnő, hogy sok éneknek latin címet adott.

Az első ének csak énekeskönyvünkben szereplő címe (Affectus S. Xaverii) a kutatók által kiderített eredetre utal. A spanyol nyelven írt szonettnek prózai és verses fordításai is voltak a 17. század második felében a magyar irodalomban.⁴⁷ Négyesy László 1900-ban ehhez a vershez írt magyarázatok közt az alábbi mondatot írta le: „Érdekes volna Faludi többi énekének eredetét hasonlóképp kinyomozni.”⁴⁸

⁴⁵ Az általunk adott sorszámmak szerint: 5. és 11.

⁴⁶ Né 99–100.

⁴⁷ DREBITKA Ferenc: *Hymnus Francisci Faludi eiusque origo hispano-lusitana et „O Deus, ego amo te, nec ...”* = A kalocsai érseki főgimnázium értesítője, 1899/1900. 5–48. – Uő: *Egy kis költemény nagy világútja.* = Az angolkisasszonyok eperjesi Sancta Maria leánynevelő intézetének értesítője, 1907/1908. 1–24. – Vö. Né 152.

⁴⁸ Né (1. j.), 152.

A nyomozást Turóczi-Trostler József folytatta a 20. század első felében. Két tanulmányában⁴⁹ több Faludi-vers forrásvidékét, „mintáit” feltérképezte. Például a Phillis német eredetijét is közölte egy nyomtatott berlini kolligátumból.⁵⁰ A Faludi-versek másolatait tanulmányozva figyeltünk fel egy Paintner Mihály másolatában meglévő kéziratra. Gyárfás Tihamér 1910-es közlése szerint Paintner másolta Faludi-eklogák végén olvasható „a Phillis német átdolgozása”.⁵¹ Megnézván a ma is meglévő kéziratot,⁵² meglepetéssel állapíthattuk meg, hogy nem Faludi versének átdolgozásáról, hanem a Turóczi-Trostler által közölt német eredeti egy egészen közeli változatáról⁵³ van szó. És ez a változat nem akárhol

⁴⁹ TURÓCZI-TROSTLER József: *Faludi és a német gáláns költészet*. = Egyetemes Philologiai Közlöny 1914. 201–206. – Uő: *Faludi és a gáláns költészet*. = Irodalomtörténet 1938. 57–66. – Ugyanezeket a tanulmányokat l. TURÓCZI-TROSTLER József: *Magyar irodalom – világirodalom*. I–II. Bp., 1961. I. 363–368 (Faludi és a „gáláns” költészet), 369–379 (Az első magyar szonett). A továbbiakban az utóbbi, gyűjteményes kötetre hivatkozunk.

⁵⁰ Uo. 364–365.

⁵¹ GYÁRFÁS Tihamér: *Faludi Ferenc élete*. = ItK 1910. 1–15, 129–131, 398–427. és Klny. I. h. 47.

⁵² Pannonhalma, Bencés Főkönyvtár, 10a. E. 7/11. p. 8.

⁵³ A pannonthalmi kézirat szövege:

Phillis

1. Als bey einer reinen Quelle Phillis jüngst im Rasen schlief,
Kam Cythere an die Stelle, und ihr Sohn, so vor ihr lief,
Fand sie schlafend voll der Scherze: sprach er: Phillis! schlafest du?
Nahm geschwind ihr schönes Herze, und floh einem Tempel zu.
2. Phillis, die den Zug empfande, wachte auf, und suchte ihn,
Aber ach! der Traum verschwande, und ihr schönes Herz war hin.
Als sie nun zum Tempel kame, sprach er: Phillis, komm herein,
Such dein Herz, so ich dir nahme, findst du es, so ist es dein.
3. Sie trat hin, und fand Herzen mehr als hundert in der Reih,
Aber wenn sollt es nicht schmerzen? alle schienen einerley.
Nun du wirst dein Herz wohl kennen? sprach der kleine Gott zu ihr:
Komm, ich will die welche nennen, suche nur, ich helfe dir.
4. Dort das erste heißt beständig; dieß vergnügt; und jenes frey;
Dieß auf ewig unabwendig; dieß verliebt, und jenes frey; [!]
Dieses Herze will vor allen immer angebethet seyn;
Dieß sucht mehren zu gefallen: dieß liebt einen nur allein.
5. Dieses läßt sich überwinden, wenn es treue Seufzer hört;
Dieß will sich ans Geld nur binden, und verliert dardurch sein Werth.
Dieses liebt Geburth, und Stande; jenes nur, was ihm gefällt;
Und dieß taugt nur aufs Lande, jenes gar nicht in die Welt.
6. Dieß liebt heut, und hasset morgen: jenes mit Gedanken nur;
Dieß voll Leichtsinn, ohne Sorgen, schwört, und bricht sogleich den Schwur,
Dieses liebet nur die Schönen: jenes wählet den Vorstand;
und dieß kann sich nicht gewöhnen an das lange Eheband.
7. Phillis! nun was heist dein schweigen? Ist dann deines nicht darbey?
Soll ich dir noch mehrere zeigen? Sag doch, welches deines sey?

fordul elő, hanem a Faludi verseinek korai változatát lemásoló,⁵⁴ az osztrák-magyar jezsuita rendtartomány tagjainak adatait gyűjtő Paintner Mihály hagyatékában. Paintner személyére azért is érdemes figyelni, mert Révai Miklós Faludi-kiadásának ösztönzőjéről és támogatójáról van szó. Horányi Eleknek elküldött önéletrajzában nem kevesebbet állít, mint hogy megírta a legkiválóbb magyar költő és író, Faludi Ferenc életét Révai kiadásához.⁵⁵

Turóczi-Trostler a Nincsen neve című Faludi-vers ihletőjeként Georg Greflinger versét közölte (Gegensatz auff das Lied: Gelbe Haare, göldne Stricke).⁵⁶ Ugyancsak német irodalomhoz fűződő szálként említi a Nádasdi című verset, itt Johann Wilhelm Ludwig Gleim Egy porosz gránátos dalainak hatására gondol.⁵⁷ A Kiszűtő énekhez Benjamin Neukirch német nyelvű antológiájának versét hozta párhuzamul.⁵⁸ A pipárul című szonett forrásvidékét körbejárva a téma általános európai elterjedtségét mutatta ki.⁵⁹ „Csak idő kérdése, hogy megtaláljuk még jó néhány versének idegen őstét vagy megfelelőjét. A Tündérkert-ről már most is megállapítható, hogy valamilyen ismeretlen német, francia vagy olasz kerülővel vetődött hozzá a spanyol Góngora világából.”⁶⁰

A nagyszombati énekeskönyv adatai segítenek a további kutatásban. A 15. ének (Dialogus de Cupidine) elé azt írta oda a szerző, hogy német minta alapján készült. A 18. ének (Fortuna – Né-nél: Szerencse) olasz „nótajelzéssel” ellátott: Lusinghiero mi ingannasti. A 24. ének (Szerencse – Né-nél: Forgandó szerencse) előtt latin vagy olasz címként (nótajelzésként?) áll a Fortuna lubrica felirat. A Remete címűnél azt jegyezte meg, hogy német alapszövegből készült. Nádasdi Ferenc koporsós verse elé „nótajelzést” írt: Ich bin getroffen etc. A Szent Istvánról és Szent Imréről szóló versek előtti címiratok arra utalnak, hogy mindkettő pozsonyi ének. A Szent Jobb Budára hozatalának állomásairól a két ének között naplószerű sorok állnak.

Phillis! Phillis! wie ich glaube, kennst du selbst dein Herze nicht,
Sey so günstig, und erlaube, das mein Mund jetzt für dich spricht.

8. Dienes runde kleine Herze, das dort ganz alleine Lacht,
Noch aus Liebe, noch aus Scherze, nicht viel sonderliches macht,
Sehr zerstreut, nie zärtlich liebet, nie das innere, stets dein Schein,
Keinem sich so leicht ergiebet: dieß nimm Phillis! das ist dein.

⁵⁴ Sajnos a Gyárfás által említett másolatok közül az egyik füzet ma nincsen meg.

⁵⁵ „Vitam Poetae, et Scriptoris Hung. incomparabilis, Francisci Faludi, inter alia concinnavit, quam Nicolaus Révai, e Scholis Piis, editioni suae Poematum Viri huius, ac Collectionis poetarum hung. parti primae praefixit, ab ipso etiam in colligendis adjutus, animatusque.” Vö. HOLLÓSY Béla: *Faludi Ferenc élete és költészete*. = A nagykirályi r. kath. főgimn. értesítője, 1898/99. 7. Horányi sorait CSAPLÁR Benedek alapján idéztük (*Révai Miklós élete, I–IV. 1881–1889. II. 67–68.*).

⁵⁶ TURÓCZI-TROSTLER: *i. m.* (49. j.) 366–367.

⁵⁷ Uo. 368.

⁵⁸ Uo. 377–379.

⁵⁹ Uo. 369–375.

⁶⁰ Uo. 376.

Pór Péter egy 1969-ben megjelent tanulmányában példázatos és tökéletesen strukturált versként jellemzi a Forgandó szerencse címűt. Kiindulási pontja, hogy Faludi „a Forgandó szerencsében tulajdonképpen az élete vázát és tartalmát adó jezsuita rend feloszlátását panaszolja el”.⁶¹ A vers Faludi 1771-ben összeírt, fentebb ismertetett gyűjteményében már szerepel, tehát annak létrejötte nem kapcsolható össze a jezsuita rend feloszlátásával (1773), mert annál korábban keletkezett.

Szerdahelyi István 1987-ben megjelent elemzése is, „konkrét történelmi helyzetet visszatükröző” versről beszél. Fortuna, „az idegen istennő – ne feledjük, Mária Terézia uralkodásának korában vagyunk! – ... hangsúlyozottan magyar sorsokkal játszadozik úgy, hogy „érdemre nem tekint, szemtelen, vak’, s „dolgáról senkinek számot nem ad’. Faludi csak tudta, hiszen apja labanc volt, ő maga a vezető hazai jezsuiták közé tartozott, s egy ideig állami cenzorként működött, de a rend feloszlata után egy szegényház felügyelőjeként – „szerényen, bár szükségét nem szenvedve” – fejezte be életét.” Aztán ezt támogatandó említi Szerdahelyi, hogy „a pedáns főtisztelendő atya lelke más vonatkozásokban is igencsak furcsa indulatokat rejtegetett. Verseinek gyűjteményében feljegyzett egy Nincsen neve című asszonycsúfolót is, amely – akár maga írta, ami a legvalószínűbb, akár csak átköltötte vagy a folklórból gyűjtötte – mindenképpen arra vall, hogy a legvaskosabb szabadosságtól sem idegenkedett. ... Ami pedig a legkülönösebb, Faludi korántsem rejtette asztalfiókjába ezt a költeményt: 1773–74-re datált megszületése után a szöveg nyomban terjedni kezd hazánkban... Mindebből kiderülhet, hogy az a nagy modern bonyolultság, amelyet a mai kor emberének szokás tulajdonítani, alighanem a régebbi világ egyéniségeit sem jellemezte kevésbé, csak akkoriban még nem volt szokás hivalkodni az ilyesmivel.” Még egy rövid idézet a Forgandó szerencse egyébként gondosan elemzett versritmusáról: „a versritmus ... nemcsak a szekér vágatásának mikéntjét „közli’ velünk, hanem ... „magyaros íze’ révén történetileg konkretizálja a szöveg mondanivalóját”.⁶² Nem sok mondanivalónk van az idézett részekről. Azt mindenesetre értő elemzők (pl. Rónay György) már régebben kimutatták, hogy Faludira a keresztény humanizmus jellemző. Verseiben pedig: játszik. Játékát kiki a maga bonyolult módja szerint magyarázhatja, ám akkor nagyon nehezen tudja elkerülni azt, hogy ne önmagáról, saját előítéleteiről írjon. Azt gondoljuk, hogy egy-egy vers elemzésének a vers „tényeit” és az alkotó szándékát – amennyiben ismerjük – nem szerencsés mellőzni. Szerdahelyi végkövetkeztetésére és annak a verstani szakirodalom egy részére gyakorolt hatására, az elemzett vers strófaformájának, hangalakjainak kérdésére tanulmányunk végén visszatérünk.

⁶¹ PÓR Péter: *Faludi Ferenc és a Forgandó szerencse stílustörténeti helye.* = ItK 1969. 246–258. I. h. 255.

⁶² SZERDAHELYI István: *Fortuna szekeren.* Bp., Szépirodalmi Kiadó, 1987. 236–243. A „magyaros íz” indoklása: az ütemhangsúlyos forma, amelyet megerősítenek a szekér, szűr szavak, stb.

A szombathelyi kézirat (és az ennek nyomán készült kiadások) számozása szerinti I., V. és VI. eklogák címiratukból és tartalmukból kiindulva datálhatóak (1773–1775 február után) és időrendben állnak. Vörös Imre Faludi költői világának az 1770-es években bekövetkezett változását, az udvari erkölcsöktől való elfordulását és egy ezzel szembeni ellenvilág kiépülését következteti ki az idillikus I., II. és III. eklogákból. Az eklogák Faludi „világnézeti fejlődésének újabb periódusát tükrözik: az udvari eszményektől való elfordulást, s az azzal szembeállított természetes élet egyszerű, idillikus örömeinek dicséretét – bizonyos mértékig más (kevésbé külső) nézőpontból, mint ahogy az korábbi verseiben tapasztalható”.⁶³ A nagyszombati kézirat a II. eklogát (annak első részét és etc. beírást) tartalmazza (a III. ekloga külön lapon található a kötetbe belehelyezve). Ebből az következik, hogy 1771-ben már készen volt a II. ekloga, vagyis korábban keletkezett, mint a datálható I. ekloga. És ezzel semmissé válik az a feltételezés, hogy az eklogák, a szerző utolsónak ismert saját kezű kéziratában, a szombathelyiben időrendben állnak. Faludi más versek esetében is gyakran változtatott a kötetben elfoglalt sorrenden, az eklogáknál sincs ez másképp.

Sík Sándor szerint Faludit is be kell iktatni az időmértékes verselés meghonosítói közé. A pipárúl című szonett páratlan soraiban „mintha jambusi lejtést akarna a soroknak adni”, a Clorindában „úgy látszik daktilusi muzsikára törekedett”, a Nádasdiban „félreismerhetetlenül jambus, még pedig – dátumát tekintve (1757) – szokatlanul jó”.⁶⁴ Koltay-Kastner Jenő is néha tetten érni vélte, hogyan dalolja ütemes magyar verssé az olasz (és német) formákat, és ezek a formák mintha mértékes ritmust adnának szövegének.⁶⁵

Amikor az előkerült kézirat változataival foglalkoztunk, néhány érdekes eset kapcsán elgondolkodtunk azon, hogy vajon ezen új autográf verseskötet mennyiben segít Faludi versírói gyakorlatát megismerni. A szövegek alakulása nem mindig igazolja várakozásunkat. A költői próbálkozások, a változatok gyakorisága mindenesetre a Faludiról bennünk élő, tudatos költő-képet támasztják alá. Néha nehéz döntenünk a szöveg értelmezésében, mert a leírt alakok nem mindig egyértelműek. Például a magán- és mássalhangzók hosszúságát Faludi nem írta következetesen, s azt is tisztáznunk kellene, hogy figyelembe vegyük-e a kéziratok nyugat-dunántúli nyelvjárását. Ugyanakkor ritmikai tudatosságra utal, hogy Faludi többször jelölte a prozódiai összevonást, diftongizálódást. Óvatosan kell tehát bánnunk a rövid és hosszú hangzókkal, szükséges volna Faludi helyesírási gyakorlatát alaposan megvizsgálnunk. Négyesy László kritikai kiadásának alapelve: a saját kezűleg írott legkésőbbi (szombathelyi) változat Faludi verseinek alap-szövege. De a költő gondosságának, alkotói gyakorlatának érdekes, alaposabb vizsgálódásra érdemes tanúi az általa papírra vetett (tisztázatba írt!) másolatok is.

Az alábbiakban néhány példával illusztráljuk a mondottakat, egyúttal néhány nagyszombati énekeskönyvből előkerült változatra is felhívjuk a figyelmet.

⁶³ VÖRÖS Imre: *Faludi Ferenc eklogái*. = It 1979. 849–865. I. h. 865.

⁶⁴ SÍK Sándor: *Faludi Ferenc és a nyugateurópai verselés*. = It 1921. 37–38.

⁶⁵ KOLTAY-KASTNER: i. m. (19. j.) 25.

A nagyszombati kéziratban egyedüli eltérés viszonylag kevés olvasható. Erre is példa a Nádasdi című vers 14. sora:

Na: Pokolra üztük lelkeket
 M: (és másutt:)
 Patvarba üztük lelkeket
 Sz: És kikergettük lelkeket

Sík Sándor e versről írta, hogy félreismerhetetlenül jambikus. Ha ez így volna, akkor ebben a sorban a korai változatban „rontott” Faludi.

Ugyancsak egyedüli változat a Nádasdihoz írt koporsós vers 7. sora. Itt jelentésszerű különbséget figyelhetünk meg. A kéziratokban határozottan ki van téve az o hosszúságát jelző vessző, a Na-ban a két pont.

Na: Bajvivő kardomat
 M és Sz: Bajvivő kardomat

Az Erdő című vers 34. sorában az ékezetek elhelyezése miatt a ritmus változik:

Na: Rút torháját kiveti;
 Sz: Rut torháját kiveti;

A Batthyány Lajos nádorrá választásakor írt üdvözlővers 13. sorában múlt időt illetve műveltetést eredményez a mássalhangzó hosszúsága vagy rövidege, ha Faludi írását vesszük alapul.

Na: Egy vitéz oroszlányt metzett pécsettőre,
 Sz: Egy vitéz oroszlányt metszet pecsettőre,

Az Útra való mindegyik változatban négy strófás, a 2. strófa három változata:

Na: Hajdi elment jó korán;
 Tíz órakor szaporán.
 Hogy próbállyon szerencsét
 És láthassa Velenczét.

M: Már elindult jókorán
 Sebes postán szaporán,
 Hogy láthassa Velenczét:
 Mi kívánunk szerencsét.

Sz: Hajdi el-ment jó korán,
 Éj-fél után szaporán.
 A kakas-is meg örült;
 Vigan szölli hogy felült.

A Szerencse című vers refrénjéről Négyesynél azt olvassuk,⁶⁶ hogy a saját kezű kéziratok (M és Sz) ezt jelzik, az ismeretlen forrásra visszamenő Ver-

⁶⁶ Né 133.

seghy-féle másolatban⁶⁷ és Révai kiadásaiiban⁶⁸ azonban nincs nyomuk. Hiányzik ez a Na 18. darabja esetében is. A másik szerencse-vers (Forgandó szerencse) esetében az Sz kiírja az ismétléseket, az M jelöli, a Verseghy-másolat és a Révai-kiadások nem jelzik.⁶⁹ A Na 24. sz. darabjában sem utal rá semmi.

Faludi Forgandó szerencse című versének ritmusáról a kutatók véleménye megoszlik. Például Horváth János a versben szereplő Faludi-tízet egy hatos ütemből és annak négyes csonkjából állóként értelmezi,⁷⁰ Gáldi László 3 + 3 + 3 + 1 tagolásúnak mondja és az időmértékes alkmani verssor hangsúlyos, csonka változatának tartja.⁷¹ Szepes Erika bizonyára Szerdahelyi István fentebb már tárgyalt elemzése alapján így ír: „a Faludi-tízis rebellis hangulatú, magyaros ritmus, sorvégi utolsó szótagja úgy csattan, mintha az e mértékben keletkezet[t] versben Fortuna istenasszony szekerének ostorcsapása zárná le”.⁷²

Mielőtt a Faludi-tízisről szólnánk, nézzük meg a gyakran elemzett Forgandó szerencse című vers strófaformáját. Már az is kérdés, hogy melyik szövegváltozat lesz verselemzésünk alapja. Beható elemzés esetében ráadásul illik megemlékezni a változatokról. Szerdahelyi⁷³ és Vilcsek Béla⁷⁴ eltérnek a kritikai kiadás (= a szerzőtől származó utolsó változat, azaz Sz) alapszövegétől és a másik eddig ismert saját kezű kéziratától (azaz az M-től) is. Valószínűleg Révai Miklós, Batsányi János vagy Toldy Ferenc kiadásából, antológiából, vagy a verstani szakirodalomból idézik a vers szövegét és a strófaformáját is, pedig Négyesy alapos indoklást fűzött kritikai kiadásában a strófaforma Faludi kéziratai szerinti visszaállításához. A 20. századi önálló kiadások (Ferenczi Zoltán, Vargha Balázs, Mezei Márta) már Négyesyt követik.⁷⁵ Ezekben a strófák utolsó

⁶⁷ Országos Széchényi Könyvtár, Oct. Hung. 48. (1806-ból)

⁶⁸ 1.: 1786., 2.: 1787.

⁶⁹ Né 149.

⁷⁰ HORVÁTH János: *Rendszeres magyar verstan.* Bp., 1951. 48–49.

⁷¹ GÁLDI László: *Ismerjük meg a versformákat!* Bp., Móra, 1987. 113. és *Magyar irodalmi lexikon.* Főszerk. BENEDEK Marcell. Bp., 1963. I. 24, 327.

⁷² SZEPES Erika: *Magyar költő – magyar vers.* A mai magyar költészet verstani kisenciklopédiája. Tevan Kiadó, 1990. 113–114. – A tankönyvként használt kötetek: SZERDAHELYI István: *Verstan mindenkinek.* Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995. 101. és SZEPES Erika–SZERDAHELYI István: *Verstan.* Bp., Gondolat, 1981¹. 430. Szerdahelyi mindkét kötetben megemlíti Horváth János és Gáldi László nézeteit is. VILCEK Béla (*Érték és mérték.* Verstani példatár. Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996. 31.) a 6 + 4 osztásúak közt idézi mintaként a verset.

⁷³ I. m. (62. j.)

⁷⁴ I. m. (72. j.)

⁷⁵ Az antológiák többsége sem vette át a Négyesy által megállapított alapszöveget. Pl. *A magyar költészet kincsestára* (ENDRÓDI Sándor), 1912, 81.... *Szöveggyűjtemény ... [barokk]*, (BARTA János–KLANICZAY Tibor), 1966², 753.; *Hét évszázad magyar versei* (KLANICZAY Tibor), 1978⁵, 597.; *Hét évszázad magyar költői* (KOVÁCS Sándor Iván), 1996, 396. – A Négyesy-féle alapszöveget közli: *Magyar versek könyve* (HORVÁTH János), 1942², 175.

sorai ismétlődnek, továbbá a negyedik sorok is az ötödik sorok előtt.⁷⁶ Álljon itt egymás mellett a két változat:

Fortuna szekerén okosan ülj,	Fortuna szekerén okossan ülj,
Úgy forgasd tengelyét, hogy ki ne dülj:	Úgy forgasd tengelét, hogy ki ne dülj.
Ha szépen vezetett,	Ha szépen vezetett,
Ha miben kedvezett,	Ha miben kedvezett,
Meg ne örülj!	Ha miben kedvezett, meg ne örülj,
Fortuna szekerén okosan ülj.	Fortuna szekerén okossan ülj –
	Fortuna szekerén okossan ülj.

Ha a nagyszombati kézirat eddig ismeretlen Faludi-versét, annak ismétlésre szólító utasításait feloldva leírjuk, akkor az utolsó sor csak részleges ismétlésétől eltekintve a hosszabb változatú strófaképletet kapjuk, némi írásképbeli eltéréssel.

Szerelmes Jesusom,
Irgalmad nagy.
Te minden Bűnöshöz,
Kegyelmes vagy.
Már bánom vétkeimet,
Jobbitom életemet.
Jobbitom életemet,
Csak el ne hagy.
Szerelmes Jesusom,
Irgalmad nagy –
Irgalmad nagy.

Két kérdés is felmerül azonnal. Az egyik: a Faludi-tízes osztása-eredete. A szerző saját kezű verskézíratainak írásképe alapján ítélve 6 + 4 tagolású versorról van szó. A másik: Lehet-e rűt⁷⁷ vagy rebellis hangulatú⁷⁸ az a verssor, amelyen a most előkerült Faludi-sorok szólnak? Úgy vélem, még a kérdést is törölnünk kell a szakirodalomból.

A nagyszombati Faludi-énekeskönyv (a behelyezett levéllel együtt) 27 éneket tartalmaz. Közülük eddig egyet nem ismertünk. A benne szereplő szöveg-változatok, különösen pedig az olasz és német forrásokra utaló megjegyzések és nótajelzések reményeink szerint tovább segítenek Faludi Ferenc költészetének a forrásvidékeit feltárni. Pontos dallamminták megtalálása esetén a forrás és az autográf kéziratok egyeztetésével a versek ritmikáját és az alkotói tudatosságot is érdemes lesz újra megvizsgálni.

⁷⁶ Amit a strófaformáról mondunk, az áll a hangalak(ok)ra is. Pl. mindjárt az első sorban „okossan” nyelvjárási alak áll Faludi kézírataiban és Négyesy kiadásában. Szerdahelyi az időmértékes verslábak jelen nem létének kimutatásakor következetesen „okosan” alakról beszél. (10. és 221. l.) Az elven nem változtat az a tény, hogy az „okossan” forma esetében is hiába próbálkozunk a metrikus verslábakkal.

⁷⁷ SZERDAHELYI: *i. m.* (61. j.) 240–241.

⁷⁸ SZEPES: *i. m.* (72. j.)

LÁSZLÓ SZELESTEI N.

Le recueil de poésie autographe de Ferenc Faludi à Nagyszombat

Dans son étude, l'auteur analyse un recueil nouveau de poésies autographe de Faludi, trouvé au cours de ses recherches. Avant tout, il rend compte des poésies subsistant dans les manuscrits autographes du poète, puis il énumère les différences entre les poésies du recueil autographes de Nagyszombat et le texte de base de l'édition critique de Négysesy. Ensuite il rend compte du recueil autographe de Nagyszombat, intitulé *Magyar énekek* (Chants hongrois), qui est le recueil de vers autographe connu le plus ancien de Faludi. Les résultats antérieurs se rapportant aux sources de ces poésies peuvent être complétés par les données du recueil de Nagyszombat. A l'aide de ces dernières, on peut réfuter quelques constatations à propos de l'analyse de ces poésies récentes et vérifiées comme sans fondement, répandues dans la littérature spéciale de versification. A propos du manuscrit nouvellement découvert, l'auteur essayait d'analyser la pratique de versification de Faludi. Le recueil de poésies de Nagyszombat contient 27 chansons, dont l'une était inconnue jusqu'aujourd'hui. Ses remarques se rapportant aux variations de texte, ses analyses de catégorie de mots aideront certainement à découvrir les régions de source de la poésie de Faludi.